

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Senioři a lidé se zdravotním postižením v ORP Hořovice: Analýza potřeb z pohledu sociálních pracovníků a poskytovatelů sociálních služeb

Mgr. Petra Klvačová Ph.D.

Tato analýza vznikla v rámci projektu Aktualizace komunitního plánu sociálních služeb města Hořovice a spádových obcí na období 2020-2024, který je financován z ESF prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost.

ZÁŘÍ 2019

zpracovalo: CPKP střední Čechy

Obsah

1	Úvod	3
2	Metodologie	3
3	Charakteristika respondentů	4
4	Analytická část	4
4.1	Cílová skupina: Senioři	4
4.2	Cílová skupina: Lidé se zdravotním postižením (OZP).....	9
4.3	Další problémy napříč cílovými skupinami.....	13
5	Shrnutí hlavních zjištění	14
6	Použitá literatura a odkazy:	15

1 Úvod

Jaké jsou potřeby seniorů a lidí se zdravotním postižením v území ORP Hořovice? Jaké služby využívají a jaké služby či jiné formy podpory jim naopak chybí? Jaké problémy související s jejich zdravotním stavem a životní situací řeší sami senioři a zdravotně postižení a jaké řeší ti, kdo jim je pomáhají zvládnout? Jaké konkrétní formy pomoci přispívají k tomu, že mohou senioři či lidé se ZP setrvat v domácím prostředí?

Cílem této analýzy je představit výsledky kvalitativního výzkumu, který byl zaměřen na zkoumání problematiky seniorů a lidí se zdravotním postižením.¹ Výzkum se snaží tuto problematiku nahlédnout z různých perspektiv, ale hlavním zdrojem poznatků jsou informace získané od expertů a lidí z praxe, kteří se řešením potřeb těchto cílových skupin každodenně zabývají v rámci své práce. V průběhu našeho projektu jsme uskutečnili desítky skupinových i individuálních rozhovorů s pracovníky organizací poskytujících sociální služby (SSL), zástupci obcí (starosty menších obcí, zastupitelé, pracovníky sociálních odborů) i s lidmi, kteří pečují o své blízké v seniorském věku nebo se zdravotním postižením. Tento text shrnuje poznatky získané z těchto rozhovorů, které se týkají výše zmíněných otázek.

2 Metodologie

Výzkum probíhal převážně během roku 2018, některé dílčí informace jsme ověřovali ještě v průběhu roku 2019. Setkání a rozhovory, jejichž výstupy jsou zde analyzovány, neměly pouze výzkumný charakter, ale také řadu praktických účelů. Ty jsou dány hlavním cílem projektu, kterým je aktualizace komunitního plánu sociálních služeb města Hořovice a spádových obcí na období 2020-2024. Souběžně se získáváním kvalitativních výzkumných poznatků tak probíhalo seznamování se situací v jednotlivých obcích ORP, navazování kontaktů s důležitými aktéry, předávání praktických informací, zjišťování statistických údajů atd.

Z každého uskutečněného rozhovoru/setkání byl pořízen detailní zápis, který obsahuje pestrou škálu různorodých informací od kvantitativních údajů (počty a druhy poskytovaných služeb, množství klientů, personální kapacity atd.), přes popis fungování služeb a další praktické informace, až po líčení konkrétních životních příběhů jednotlivých klientů, na nichž lze ukázat, s jakými problémy se potýkají.

Právě tyto zápisy jsou v textu podrobeny kvalitativní analýze s cílem identifikovat relevantní kategorie a opakující se vzorce situací a problémů. Protože byla autorka této analýzy většinou setkání a rozhovorů, z nichž analýza čerpá, osobně přítomna, jsou interpretace obohaceny také o její osobní zkušenosti a postřehy z průběhu zkoumaných interakcí, které nejsou v zápisech explicitně uvedeny.

Dalším doplňkovým zdrojem informací jsou veřejně dostupné zdroje, kde je možné ověřit, případně upřesnit informace z terénu. Konkrétně jsou to v případě této analýzy webové stránky obcí, webové prezentace jednotlivých poskytovatelů sociálních služeb a Registr poskytovatelů sociálních služeb spravovaný Ministerstvem práce a sociálních věcí na adrese <http://iregistr.mpsv.cz>.

¹ V našich textech používáme termín „lidé se zdravotním postižením“ místo označení „osoby se zdravotním postižením“. Toho se držíme jen tam, kde je například součástí názvu konkrétní sociální služby nebo vymezení cílové skupiny klientů. Označení „osoby se zdravotním postižením“ (OZP) považujeme za odtažitě a odcizující.

3 Charakteristika respondentů

Respondenty, z jejichž výpovědí čerpáme poznatky pro tuto analýzu, byli především vedoucí pracovníci organizací poskytujících sociální služby cílovým skupinám seniorů a lidí se ZP, dále pracovníci těchto organizací, kteří zodpovídají přímo za konkrétní oblast SSL (např. vedoucí pečovatelské služby), starostové obcí ORP Hořovice a pracovníci Odboru sociálních věcí, zdravotnictví a školství (dále „sociální odbor“) MěÚ Hořovice. V rámci pracovních setkání a individuálních i skupinových rozhovorů jsme mluvili i se zástupci pečujících rodin a také jejich odpovědi představují cenný zdroj inspirace pro tuto analýzu. Analýze potřeb pečujících rodin a lidí se ZP je věnován samostatný text (Analýza potřeb pečujících 2019), na který zde také odkazujeme.

4 Analytická část

V této kapitole popíšeme problémy a potřeby jednotlivých cílových skupin (seniorů a lidí se ZP), včetně těch, které jsou oběma těmito skupinám společné, tak jak jsme je identifikovali prostřednictvím našeho výzkumu.

Hlavním společným jmenovatelem obou cílových skupin je to, že se jejich konkrétní situace rozprostírá na škále, která vede od úplné soběstačnosti, přes částečnou soběstačnost s dopomocí v domácím prostředí, až po úplnou závislost na pomoci druhých, která je často spojena s trvalým pobytem v zařízení, které poskytuje péči 24 hodin denně (v případě seniorů nejčastěji v domově pro seniory, v případě lidí se zdravotním postižením v domově pro OZP). Na konkrétní možnost setrvání jednotlivce v domácím prostředí působí celá řada okolností, především jeho rodinné zázemí, bytová situace, diagnóza či zdravotní stav, ale také lokalita, v níž žije, a s ní spojená dostupnost běžných i sociálních služeb, případně dopravní dostupnost atd. U obou cílových skupin může nastat dílčí zlepšení či zhoršení situace vlivem vnějších (změna rodinné situace, zhoršení dopravní dostupnosti apod.) či vnitřních (úraz, zhoršení zdravotního či psychického stavu) okolností. V zásadě jsou však v obou případech základní podmínky dány v případě seniorů jejich postupujícím věkem a ubýváním sil, v případě lidí se zdravotním postižením jejich diagnózou, která málokdy skýtá šanci na nějaké větší či trvalejší zlepšení jejich stavu.

4.1 Cílová skupina: Senioři

Setrvání seniorů v domácím prostředí co nejdéle možnou dobu je cílem, na který se orientuje většina terénních či ambulantních sociálních služeb. Jsou to především pečovatelské služby, dále služby osobní asistence, odlehčovací služba, denní stacionáře, sociálně aktivizační služba apod. Čím je nabídka těchto služeb v daném území bohatší a čím jsou dostupnější co nejširší skupině klientů, tím je větší šance, že senior bude mít možnost strávit celý svůj život tam, kde je zvyklý, obklopen blízkými a známými lidmi.

Naopak pobytové sociální služby (domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem) slouží seniorům, kteří z nějakého důvodu už nemohou nebo nechtějí v domácím prostředí nadále setrvávat. Měly by být určeny především pro ty klienty, kteří potřebují dostupnou péči v kteroukoli denní či noční dobu včetně víkendů, a není možné ji zařadit v domácích podmínkách. V praxi ale dochází k situacím, kdy klienti, kterým by pobyt v těchto zařízeních pomohl, musejí čekat, až se pro ně uvolní místo, a naopak v nich žijí i lidé,

kteří by při vhodném nastavení terénních sociálních služeb s ohledem na jejich potřeby, mohli setrvat v domácím prostředí.

Pobytové služby

V území ORP Hořovice je, podobně jako v jiných územích Středočeského kraje i celé České republiky, podstatná část kapacit SSL pro seniory soustředěna do pobytových služeb, především do dvou domovů pro seniory (DS). Zřizovatelem těchto zařízení je v jednom případě Středočeský kraj (Domov pro seniory Hostomice-Zátor), v druhém případě město Hořovice (Domov Na Výsluní).

Klienty pobytových zařízení pro seniory, s jejichž zástupci jsme hovořili, jsou převážně obyvatelé území ORP Hořovice, méně často obyvatelé sousedních ORP Beroun a ORP Příbram a spíše výjimečně obyvatelé vzdálenějších regionů. V domovech pro seniory je podle respondentů zpravidla možné žadatele o místa dříve či později uspokojit, jejich kapacita je relativně velká a zhruba odpovídá poptávce. Problém může ale nastat při řešení akutních žádostí. V Domově Na Výsluní nemají pořadník žádostí, rozhodující je vždy aktuální potřebnost žadatele. V Domově pro seniory Zátor sice pořadník mají, ale při posuzování žádosti je také klíčová potřebnost žadatele.

Možnost posoudit, zda stávající kapacity domovů pro seniory jsou či nejsou dostačující, komplikuje překrývání žádostí. Žadatelé o místa v DS mají zpravidla podané žádosti na více místech, a když někde získají místo, tak v dalších zařízeních žádost obvykle nezruší. Řešením by podle samotných poskytovatelů mohla být jednotná databáze žádostí. V DS Zátor se snaží pořadníky aktualizovat, žadatele z minulých let nemohou vyřadit, ale zjistí, že kontaktní údaje jsou již nefunkční.

V Domově Na Výsluní mají v současné době 330 žádostí (společně pro DS i DZR, údaj září 2018). V průběhu roku se obmění 1/3 až 1/2 klientů. K tomu, aby mohli uspokojit všechny akutní žádosti a přijmout všechny obyvatele Hořovic, by potřebovali navýšení kapacity o 30 míst.² V Domově Zátor se snaží zájemcům, které nemohou přijmout z kapacitních důvodů, poskytnout poradenství a doporučit vhodné terénní služby, s jejichž pomocí může rodina aspoň dočasně péči o seniora zvládnout v domácím prostředí.

Podle zkušeností respondentů v ORP Hořovice scházejí specializovaná lůžka pro seniory, především v domovech se zvláštním režimem (DZR) (určená např. pro lidi s Alzheimerovou chorobou) a krátkodobá lůžka (odlehčovací služba, možnost krátkodobého ubytování rodinných příslušníků seniorů, paliativní péče), někdy je problém vyhovět konkrétním požadavkům na typ pokoje (jedno- nebo dvoulůžkový). Neexistují ani specializovaná lůžka pro seniory, kteří pečují o blízkého člověka s postižením.

V území ORP Hořovice má službu DZR registrovanou jeden poskytovatel, Domov Na Výsluní (kapacita 16 osob). Obyvatelé Hořovicka mohou využívat služby DZR v sousedním ORP Beroun (Domov seniorů TGM, Domov V Zahradách Zdice a Charita Beroun), nebo v ORP Rokycany (Péče Těně), všechna tato zařízení mají ale dlouhodobě naplněnou kapacitu.³

² Současně by uvítali, kdyby kapacita domova nebyla rozdělena na DS a DZR, ale byla společná pro oba typy služby. To by usnadňovalo rozhodování o tom, které klienty přijmou.

³ Ředitelka domova Péče Těně jako jediná uváděla, že formálně mají kapacitu vyšší přibližně o 10 míst, ale reálně se musí přizpůsobit personálním možnostem zařízení. Aby zajistila kvalitní odbornou péči, musela by přijmout další

Klienty vyžadující zvláštní režim nebo klienty s lehkým mentálním postižením někdy přijímají na doporučení ošetřujícího lékaře a po konzultaci s vlastním zdravotnickým personálem i do běžných DS. Podmínkou je zaručení bezpečnosti pro personál a ostatní klienty. Rovněž klienty DS, jejichž stav se zhorší tak, že by potřebovali umístění do DZR, ponechávají v DS, dokud se pro ně specializované lůžko nenajde. Zároveň jsou obvyklé situace, kdy klienta DS, u kterého se projeví např. demence, nechávají z etických důvodů v původním domově, aby nemusel na konci života měnit místo, kde žije.⁴

Ze zdravotních důvodů jsou v domovech pro seniory odmítáni zájemci s infekčními nemocemi (vč. HIV pozitivita, aktivní TBC, hepatitidy apod.), péče o ně by byla komplikovaná a pro personál ohrožující. Problémem může být podle některých respondentů situace, kdy klient musí dodržovat nějakou speciální dietu, a to i např. bezlepkovou. Cena dietních potravin je vyšší než těch běžných, nevede se do tabulkových úhrad za klienty. Někteří respondenti zmiňovali otázku klientů, pro které není dostupné vhodné zařízení, neodpovídají vymezení cílové skupiny (např. mladší člověk po úrazu, po mozkové mrtvici, alkoholik v seniorském věku na vozíčku apod.).

Samostatné téma představuje poskytování služeb a umisťování v domech s pečovatelskou službou. V ORP Hořovice jsou tři takové domy, v Hořovicích, v Žebráku a v Komárově. Jejich zkušenost je podobná v tom, že lidé, kteří podávají do DPS žádosti o místo, vnímají často podání žádosti jako řešení vlastního bydlení. Tomu se snaží obce čelit a žádosti posuzují sociální komise obcí, v případě Hořovic rada města.

V Domě s pečovatelskou službou se střediskem sociální pomoci v Žebráku mají aktuálně (květen 2018) 33 žádostí, 14 z nich jsou žádosti obyvatel Žebráku a blízkých vesnic, zbývajících 19 jsou žádosti obyvatel vzdálenějších obcí či obyvatel ORP Beroun.

V Domě s pečovatelskou službou v Komárově mají v současné době (duben 2018) převis více než 40 žádostí o místo. Lidí, kteří potřebují sociální službu, je podle zkušeností respondentů (zástupců obce) málo. Velká část žadatelů považuje DPS za bydlení na důchod. Obec tedy zavedla nová pravidla pro podávání žádostí o místo v DPS, žadatel musí jednak odebírat služby za minimálně 500 Kč, zároveň může maximálně třikrát odmítnout nabídnuté místo. Sociální komise se snaží vždy posuzovat potřebnost žadatelů. Do DPS v Komárově zajíždí s terénními pečovatelskými službami pracovníci hořovického Domova Na Výsluní.

Domov s pečovatelskou službou v Hořovicích je součástí Domova Na Výsluní, žádosti o byt v DPS podávají zájemci na sociální odbor. Také zde je převis žádostí (konkrétní počet respondenti neuvedli).

V případě DPS může nastat podobně jako v DS problém ve chvíli, kdy se stav klienta zhorší. V DPS Žebrák využívají například spolupráce s organizací Dobromysl, odkud k nim pravidelně dojíždí jejich pracovnice za jednou z klientek.

zaměstnance, o které je ale podle ní aktuálně nouze. Mezi klienty domova Péče Těně je zhruba 30 % obyvatel ORP Hořovice.

⁴ Podle vyjádření sociální pracovnice Domova pro seniory Zátor by byli schopni postarat se v podmínkách domova o náročnější klienty, ale chybí jim lokálně dostupné některé služby, zejména specializovaní lékaři (neurolog, psychiatr apod.). V každém případě znamená setrvání klientů např. s demencí v DS intenzivnější komunikaci s lékaři a také větší spolupráci s rodinou.

Všichni respondenti také často zmiňovali otázku seniorů s nízkými příjmy nebo žádnými příjmy (bez nároku na výplatu penze). Pracovníci v sociálních službách i pracovníci sociálního odboru s tímto jevem setkávají již dnes a shodně vyjadřovali obavy, že do budoucna mohou vyšší počty seniorů s nízkými příjmy představovat reálný problém právě proto, že nebudou mít z čeho uhradit pobyt v domově pro seniory.

Terénní a ambulantní služby

Klíčovou službou pro seniory, kteří žijí v domácím prostředí, ve vlastním domě či bytě, případně v DPS, je pečovatelská služba. Pomáhá jim udržet kvalitu jejich života i tehdy, když už jim na to jejich vlastní síly nestačí (pomoc s hygienou, úklidem, nákupy, přípravou jídla apod.). Přístup potenciálních klientů k této službě je ale někdy komplikován místem jejich bydliště (menší obce na okraji ORP mimo hlavní komunikace), nedostatečnou informovaností, postojem vlastní rodiny, neochotou zastupitelů obcí přispívat poskytovatelům na dopravu do vzdálenějších míst atd.

Terénní pečovatelskou službu pro seniory poskytuje v území ORP Hořovice celkem pět různých subjektů, z nichž dva jsou zřizovány přímo jednotlivými obcemi (Hořovice, Žebrák) a jeden církví (Charita Starý Knín). Dva subjekty (Digitus Mise a VČELKA Senior Care) působí také v sousedním ORP Beroun.

Terénní PS působící v území ORP se liší především tím, jaký je jejich skutečný akční rádius. Z tohoto hlediska působí některé z uvedených služeb spíše lokálně. To platí pro pečovatelské služby zřizované obcemi, jak pečovatelská služba v Žebráku, tak pečovatelská služba v Hořovicích (Domov Na Výsluní) zajižďují do nejbližších okolních obcí. DPS v Žebráku má celkem 50 klientů, kterým poskytuje pečovatelskou službu (včetně těch, kteří žijí v DPS), Domov Na Výsluní poskytuje pečovatelské služby celkem 200 klientům (včetně obyvatel DS).

Samostatným problémem z hlediska pečovatelské služby i dalších terénních SSL, mohou být senioři, kteří se natrvalo přestěhovali do rekreačních objektů v chatových osadách. Pro sociální pracovníky je obtížné tyto klienty vůbec najít a oslovit, pro pracovníky pečovatelské služby zase může být problém se k nim po úzkých, nezpevněných a v zimě neudržovaných cestách dostat.

Pečovatelské služby zřizované obcemi a dotované z jejich rozpočtů jsou z pochopitelných důvodů určeny přednostně obyvatelům s trvalým bydlištěm v jejich katastrech. Naopak terénní pečovatelské služby, které působí ve více regionech (VČELKA Senior Care, Digitus Mise), které nejsou svázány s jedním zařízením nebo místem, jsou schopny obstarat klienty v celém území a často i přes hranice sousedních území ORP. V území ORP Hořovice má, soudě podle výpovědí respondentů, největší akční rádius pečovatelská služba VČELKA Senior Care. Její vedoucí v rozhovoru uvedla, že zájmy a potřeby klientů jsou v tomto ohledu pro ně prioritou.

Delší dojíždění PS za klienty však v současném systému komplikuje to, že náklady na dopravu do místa bydliště klienta a zpět nelze zahrnout do ceny vykazovaných úkonů. Poskytovatelé jsou tedy nuceni je financovat jinými způsoby (např. dotacemi od obcí, přímými platbami od klientů a jejich rodin, dary). Jako vhodný způsob se jeví úhrada/příspěvek ze strany obcí, pro které je využití externí pečovatelské služby pro vlastní občany namísto zřizování vlastní, finančně výhodné. Přesto však poskytovatelé pečovatelské služby hovořili o tom, že při jednáních se zástupci obcí poměrně často narážejí na neinformovanost ohledně toho, jak je PS financována, a na neochotu se na jejich prokazatelných nákladech podílet.

Příspěvky obcí jsou často spíše symbolické a postačují na pokrytí pouhého zlomku reálných nákladů na dojíždění do těchto obcí. Navzdory tomu poskytovatelé deklarují, že to pro ně není důvod k odmítnutí poskytnutí služby a že vždy hledají jiné možnosti, jak službu financovat. Je třeba zmínit, že mezi obcemi v ORP Hořovice jsou významné rozdíly v tom, jakou finanční podporu pečovatelským službám poskytují. Na jedné straně je několik větších obcí, které přispívají vybraným poskytovatelům PS desítkami až stovkami tisíc, na druhé straně stojí většina obcí, které přispívají na pečovatelskou službu malými částkami (několik tisíc) nebo nepřispívají vůbec.⁵

Zástupci poskytovatelů pečovatelských služeb v rozhovorech dávali najevo, že zvládají svou klientelu obstarat se současnými personálními kapacitami. Relativně velký problém je to ale v době letních dovolených. Důvodem odmítání klientů ze strany PS nejsou nedostatečné kapacity, ale jejich sociální situace (nemohou nebo nechtějí si PS platit). Existují velké rozdíly v tom, kolik jsou klienti schopni a ochotni za terénní SSL zaplatit, zda k tomu využívají příspěvek na péči (PnP), ať už ho mají přiznaný, nebo by museli o jeho přiznání teprve žádat. Stále ještě podle zkušeností respondentů – navzdory dlouhodobé osvětě – existuje také skupina klientů, kteří se snaží PnP ušetřit místo toho, aby ho využili k úhradě služeb, a proto si objednávají menší rozsah SSL, než by vzhledem ke své situaci potřebovali.

Odmítnutí klienta nebo ukončení poskytování služeb ze strany pečovatelské služby hrozí, pokud klient nebo jeho rodina neakceptují základní hygienická pravidla a v bytě je nečistota a nepořádek, které odmítají uklidit. K novému klientovi nastupuje PS obvykle až tehdy, když je jeho domácnost zbavena hrubého nepořádku. Na hrubý úklid si rodina případně musí najmout specializovanou úklidovou firmu. Důvodem je obava ze zanesení infekce k dalším klientům i bezpečí samotných pečovatelek. V některých případech, pokud se pečovatelská služba s rodinou na pravidlech neshodne, dochází k ukončení poskytování PS.

Nedílnou součástí práce pečovatelské služby pro seniory je tradičně dovážka obědů do domácností. Právě úleva od každodenní starosti s přípravou jídla může být pro seniory významnou pomocí. Z výpovědí respondentů vyplývá, že ze strany pečovatelských služeb dochází k postupnému odklonu od samostatné dovážky obědů. Tento přístup je podpořený i aktuálními metodickými doporučeními pro poskytovatele PS. Dalším důvodem je dlouhodobá finanční nevýhodnost této služby. Dovážka obědů je tak v současnosti zpravidla nabízena pouze jako součást širšího balíčku služeb. Na přímý dotaz tazatele, zda tedy neplatí, že právě dovážka obědů může být pro klienty pečovatelské služby vstupem k využívání větší škály SSL, někteří respondenti reagovali tím, že to podle jejich zkušeností takto nefunguje. Jeden z nich dokonce uvedl vlastní statistiku, podle níž si ani jeden klient, který od nich odebíral obědy, neobjednal další SSL. Mezi seniory však kvůli této změně strategie může vznikat neuspokojená poptávka právě po pravidelné dovážce cenově dostupných obědů, pokud skutečně žádný jiný typ úkonu v rámci pečovatelské služby ani jiné SSL nepotřebují, nechtějí či nemohou využívat. Pouze částečnou náhradou jim mohou být nabízené komerční služby tohoto typu (v některých obcích nemusí být komerční dovážka obědů dostupná nebo může být finančně nákladnější). Jeden z poskytovatelů pečovatelské služby v ORP Hořovice se v tomto ohledu vymyká a svým klientům poskytuje i nadále samostatnou dovážku obědů. Jejich zkušenost je opačná, než ta, kterou výše uvádíme. Podle respondentů, kteří o službě vypovídali, se stává, že někteří klienti nejprve

⁵ Zde vycházíme ze zjištění Analýzy finančních zdrojů pro poskytování sociálních a návazných služeb na území ORP Hořovice, která vznikla v rámci stejného projektu jako tento text.

odebírají obědy a teprve po roce či dvou potřebují další služby. Tito respondenti, zastupující konkrétního poskytovatele SSL, zároveň mluvili o tom, že takový přístup, tj. nebrat ohledy jen na finanční efektivitu, považují ve své profesi za morálně zodpovědný.

Dalšími terénními či ambulantními službami určenými seniorům jsou osobní asistence a sociálně aktivizační služby. V území ORP Hořovice nabízí osobní asistenci pro tuto cílovou skupinu 3 subjekty, a sice VČELKA Senior Care, Centrum pro zdravotně postižené a seniory Středočeského kraje a Klubičko Beroun.⁶ Co se týče sociálně aktivizačních služeb pro seniory, tuto službu nabízí v rámci ORP Hořovice čtyři poskytovatelé. Ambulantní formou (ve vlastních prostorách) Centrum pro zdravotně postižené a seniory Středočeského kraje a DPS v Žebráku, terénní (v bydlišti klienta) i ambulantní formou Klubičko Beroun a pouze terénní formou VČELKA Senior Care.

4.2 Cílová skupina: Lidé se zdravotním postižením (OZP)

Uspokojení potřeb lidí se zdravotním postižením je z hlediska sociálních služeb náročné z toho důvodu, že škála jejich diagnóz a možných kombinací je velmi široká a často vyžaduje velmi individuální přístup. Navíc, ačkoliv základní diagnóza zůstává zpravidla neměnná, mění se její konkrétní zdravotní projevy. Zároveň jejich potřeby se v čase postupně proměňují tím, jak oni a jejich blízcí procházejí různými životními etapami. Jsou jiné v případě dětí, mladistvých či dospělých, liší se i tím, jak jejich blízcí, kteří o ně pečují, postupně stárnou a ubývají jim síly.

V případě lidí se zdravotním postižením, o které jejich blízcí pečují v domácím prostředí, hrají klíčovou roli terénní a ambulantní sociální služby. Jedná se zpravidla o širší spektrum služeb než v případě seniorů, protože do nich patří například i služby, které rozvíjejí pracovní a sociální dovednosti. Pokud lidé se zdravotním postižením z nějakého důvodu nemohou pobývat v domácím prostředí, měly by jim poskytnout zázemí pobytové sociální služby, které nabízejí veškeré úkony pod jednou střešou nepřetržitě sedm dní v týdnu.

Součástí poskytování SSL pro zdravotně postižené je častěji než v případě seniorů také intenzivní komunikace s pečujícími blízkými. Nastavení sociálních služeb pro klienty zpravidla probíhá právě prostřednictvím jejich blízkých, profesionální pečující se v péči s rodinnými příslušníky bezprostředně střídají i v rámci jednoho dne, na jejich fungující spolupráci záleží úspěšnost celé péče. Proto je práce s rodinou a blízkými důležitou součástí celého systému péče o zdravotně postižené.

Pobytové služby

Největším a jediným pobytovým zařízením pro cílovou skupinu lidí se zdravotním postižením v území ORP Hořovice je Domov pro OZP v Lochovicích, který poskytuje služby domova pro osoby se zdravotním postižením a týdenního stacionáře. Zřizovatelem domova je Magistrát hl. města Prahy, podle vyjádření

⁶ V území působí také organizace Dobromysl, z.s., ta však nemá seniory jako cílovou skupinu, podle Registru sociálních služeb jsou cílové skupiny osobní asistence osoby s mentálním postižením a osoby s kombinovaným postižením od 1 roku do 55 let. Ostatní zmiňované organizace mají registrovanou službu osobní asistence přímo pro seniory.

ředitele zařízení však přijímají i klienty z okolních obcí, pokud mají volnou kapacitu. Celková kapacita domova je 56 osob, 48 v DOZP a 8 v týdenním stacionáři.

Ročně se přihlásí 10-15 zájemců, podle ředitele jde obvykle o lidi s psychiatrickým onemocněním nebo o ležící klienty. V případě psychiatrických pacientů jsou schopni je přijmout tzv. na zkoušku na dobu tří měsíců a poté vyhodnotit, jestli je pro ně pobyt vhodný. V době konání výzkumu (červen 2018) neměli v domově žádného zájemce v pořadníku. Z celkové kapacity 56 míst měli 2 volná místa, z toho 1 „drží“ pro klienta dlouhodobě umístěného v psychiatrické léčebně (9 let). Klienta se snaží vždy vybírat tak, aby zapadl do kolektivu lidí žijících v domově. Kromě psychiatricky nemocných lidí nepřijímají klienty, kteří kouří, celé zařízení je nekuřácké. Problém představuje podle ředitele domova také dospělý klient, o kterého se celý život starali rodiče a chybí mu i základní schopnosti a dovednosti se o sebe postarat (např. hygienické návyky). V domově jsou schopni postarat se i o klienty s některými dalšími typy postižení (neslyšící, nevidomí), pokud se stav některého klienta zhorší, neposílají ho jinam a snaží se péči o něj zvládnout.

V sousedním ORP Beroun funguje Domov Koniklec Suchomasty, který poskytuje služby domova pro osoby se zdravotním postižením a chráněného bydlení. Vzhledem k blízkosti domova využívají jeho služby i klienti z ORP Hořovice. Toto zařízení je velmi specifické svým umístěním. Sídlí v historickém, památkově chráněném objektu bývalého zámku v centru menší obce. Ten je v dlouhodobě zanedbaném stavu a vyžaduje rekonstrukci. V osmdesátých letech zde vznikl domov pro chlapce s mentálním postižením, z něhož pochází ještě asi třetina současných klientů. Areál vyžaduje náročnou a finančně nákladnou rekonstrukci, na kterou se vedení domova snaží získat dotaci od zřizovatele. Tím je Středočeský kraj. Zároveň se snaží přesvědčit představitele Kraje o svých záměrech, jak v rámci rekonstrukce změnit dispozice a celkové fungování domova. Objekt bývalého zámku sestává z jedné velké a několika menších budov. V současnosti jsou klienti umístěni v hlavní budově, kde sdílejí pokoje v některých případech až po 5 lidech, plán rekonstrukce počítá s tím, že by se klienti přestěhovali do menších budov, kde by bylo snazší pro ně vytvořit vyhovující podmínky (menší pokoje pro méně klientů, snazší přístup z vnějšího prostoru, možnost umístění dalších aktivit přímo v těchto budovách apod.). Celková kapacita Koniklece je 50 klientů, z nichž 40 žije přímo v domově v Suchomastech a 10 v chráněném bydlení v Berouně a v Litni.⁷

Z hlediska potřeb lidí se zdravotním postižením jsou současné prostory, v nichž ve stávajících podmínkách funguje jediné pobytové zařízení v ORP, nevyhovující. Klienti jsou ubytováni ve velkých pokojích s vysokými stropy, kde nemají dostatek soukromí. Problematická je také péče o klienty, kteří se obtížně pohybují, což se bude postupně zhoršovat s tím, jak se zvyšuje průměrný věk klientů. Rovněž služba chráněného bydlení, která je také jediná tohoto druhu v ORP, je umístěna v nevyhovujícím objektu. Tyto problémy by mohla řešit plánovaná rekonstrukce, která však bude již na základě prvních odhadů velmi nákladná. Vzhledem k tomu, že domov je příspěvkovou organizací Středočeského kraje, závisí případná rekonstrukce a další rozvoj na rozhodnutí Kraje.

⁷ Vzhledem k tomu, že obě chráněná bydlení se nacházejí na jiném místě, ukazuje se jako vhodné řešení berounské chráněné bydlení časem „předat“ jinému poskytovateli, konkrétní jednání probíhají s berounskou organizací Dobromysl. Chráněné bydlení v Litni sídlí v nevyhovujících prostorách rodinného domku typu Okál, který nelze přestavět na bezbariérový. V tomto případě by řešením bylo hledat pro klienty vhodnější objekt s přihlédnutím k jejich fyzickému a psychickému stavu, například ve stávajícím zámeckém areálu.

Vedení Koniklece se v průběhu procesu komunitního plánování v ORP Beroun – na základě Analýzy potřeb pečujících (2019) a na základě diskusí v rámci pracovních setkání – rozhodlo do návrhu rekonstrukce celého zařízení zapracovat i podněty pečujících rodin a odborníků. Cílem by mělo být postupné rozšiřování sociálních služeb o další služby, zejména denní stacionář pro lidi se zdravotním postižením, odlehčovací službu či chráněné bydlení.

Tím, jak věkový průměr klientů Koniklece postupně stoupá, protože z něj klienti neodcházejí a postupně stárnou, čím dál více toto zařízení plní také funkci domova pro seniory s mentálním postižením.

Týdenní stacionář coby další forma pobytového zařízení pro OZP, je v území ORP Hořovice v již zmiňovaném DOZP Lochovice a dále ve vedlejší území ORP Beroun v zařízení Klubíčka Beroun ve Vráži. Jedná se o službu, která je určena pro poměrně široce definovanou cílovou skupinu, takže by byla schopna uspokojit potřeby širokého spektra klientů. Kvůli velmi malé kapacitě obou zařízení tomu tak ale reálně není.

Také v cílové skupině lidí se zdravotním postižením se projevuje nedostatek lůžek v domovech se zvláštním režimem. V území ORP Hořovice působí jeden poskytovatel, který tuto službu nabízí (Domov Na Výsluní) a v sousedním ORP Beroun další tři poskytovatelé (Domov seniorů TGM, Domov V Zahradách Zdice, Charita Beroun). Všichni se však zaměřují v podstatě na seniorskou věkovou skupinu (od 55 let věku). Pro mladší klienty s problémovým chováním tak není v ORP vhodné pobytové zařízení k dispozici. Většina zájemců, které odmítají domovy pro OZP (Lochovice a Koniklec Suchomasty), tvoří právě potenciální klienti, pro které by byl vhodným řešením DZR. Často je u nich přidružená psychiatrická diagnóza neslučitelná s pobytem v zařízení s běžným režimem.

Terénní a ambulantní služby

V porovnání s nabídkou sociálních a návazných služeb pro lidi se zdravotním postižením v sousedním území ORP Beroun je zřejmé, že v ORP Hořovice jsou možnosti služeb pro tuto cílovou skupinu podstatně omezenější. Některé služby pro lidi se ZP chybí v území úplně, konkrétně denní stacionář, sociálně terapeutické dílny či chráněné bydlení. Jiné služby jsou hůře dostupné, to platí například pro osobní asistenci nebo odlehčovací služby. Část klientů dojíždí do berounských organizací, někteří z nich kvůli větší vzdálenosti a ztížené dopravní dostupnosti nevyužívají žádné sociální služby.

Obecně lze říci, že i kapacity berounských služeb jsou z větší části naplněné, zbývají spíše jednotlivá místa v konkrétních službách, např. v ambulantní odlehčovací službě nebo v denním (Dobromysl) či týdenním (Klubíčko) stacionáři. Situace podléhá i sezónním výkyvům, např. o prázdninách je větší zájem o odlehčovací služby pro děti.

Plánování kapacit terénních a ambulantních SSL pro lidi se zdravotním postižením a jejich navyšování komplikuje podle respondentů to, že Středočeský kraj coby zřizovatel velké části z nich, dává přednost podpoře pobytových zařízení před ambulantními a terénními službami. Není tudíž předem známo, kolik Kraj ze svého rozpočtu na financování těchto služeb vyčlení. Zástupci poskytovatelů by uvítali víceleté financování, které by jim dalo větší volnost a zároveň jistotu.

Chybějící nabídku míst v zařízení typu domova se zvláštním režimem pro zdravotně postižené klienty s problémovým chováním mladší 55 let a poptávku po péči o tyto klienty se v sousedním ORP Beroun snaží řešit pouze jeden poskytovatel, a to Klubíčko Beroun, jehož služby mohou využívat i obyvatelé ORP Hořovice. Vzhledem ke značným prostorovým a kapacitním omezením však mohou takového klienta přijmout pouze tehdy, pokud to není ohrožující pro ostatní klienty a pro zaměstnance.

Velkým problémem pro lidi se zdravotním postižením a jejich rodiny je v území ORP Hořovice absence nabídky zaměstnávání pro tuto cílovou skupinu. Jedinými subjekty, které se snaží na tuto situaci cíleně reagovat, jsou někteří poskytovatelé SSL ze sousedního ORP Beroun. Ti část svých klientů zaměstnávají v rámci pracovních míst, která pro ně vytvářejí. Konkrétně se jedná o organizace Dobromysl (sociální podnik DobroDílo) a Klubíčko (sociální podnik Klubák). Přímou v území ORP Hořovice v současné době nepůsobí žádný subjekt, který by podobným způsobem zaměstnával lidi se ZP.

Pracovní nabídky berounských poskytovatelů SSL jsou samozřejmě velmi prospěšné, zároveň se v rámci pracovního trhu stále jedná o oddělenou sféru. Systémové řešení podpory vstupu lidí se zdravotním postižením na běžný pracovní trh tak v ORP Hořovice (ale ani v sousedním ORP Beroun) v současnosti neexistuje. Jak velký problém to je, ukazuje příklad absolventů Praktické školy dvouleté v Berouně, učebního oboru pomocný kuchař. Pro tyto vyučené absolventy není možné najít pracovní uplatnění odpovídající jejich kvalifikaci.

Také služby sociálně terapeutických dílen pro lidi se zdravotním postižením nejsou v současné době v území Hořovice poskytovány žádnou organizací. Zmiňované organizace Dobromysl a Lomikámen provozují sociálně terapeutické dílny v území ORP Beroun, v případě zájmu je mohou využívat i obyvatelé Hořovicka. První z nich ji nabízí klientům s mentálním a kombinovaným postižením, druhá klientům s chronickým duševním onemocněním. Obě dvě služby jsou určeny věkovým skupinám od 16 do 60, respektive 64 let. Sociálně terapeutické dílny nenahrazují placené zaměstnání, jedná se o registrovanou sociální službu, která slouží především k nábídku pracovních dovedností a návyků. Klienti této služby tedy sice pravidelně vykonávají pracovní činnost, jejich uplatnění na trhu práce to však rovněž neřeší.

Terénní služby sociální rehabilitace pro OZP poskytuje přímo v území hořovického ORP pouze jeden poskytovatel, organizace Lomikámen, která se věnuje lidem s chronickým duševním onemocněním. V sousedním ORP působí další dva poskytovatelé, Centrum pro neslyšící a nedoslýchavé pro Prahu a Středočeský kraj (lidé se sluchovým postižením) a Charita Beroun (lidé s chronickým duševním onemocněním).

Terénní odlehčovací služby pro lidi se zdravotním postižením nabízí v území ORP Hořovice pouze jeden poskytovatel, Digitus Mise. Další poskytovatel, Domov Na Výsluní Hořovice, nabízí pobytovou formu odlehčovací služby, reálně ji však využívají především senioři. Ambulantní formu odlehčovací služby mohou využívat klienti organizace Dobromysl v ORP Beroun. Ambulantní i pobytovou formu odlehčovací služby nabízí také Klubíčko Beroun.

Zaměření pouze na některé věkové skupiny a kategorie OZP je obecným problémem odlehčovacích služeb, i v sousedním ORP Beroun. Pro specifické cílové skupiny lidí se zdravotním postižením tak možnost pobytové odlehčovací služby v ORP neexistuje. Dalším problémem je omezená kapacita odlehčovacích

služeb, kvůli níž fungují pouze v režimu dlouhodobého plánování. Pokud chce někdo pro svého blízkého využít odlehčovací služby, musí to mít naplánováno minimálně několik měsíců dopředu a místo si rezervovat. Na neplánované, nárazové potřeby (např. z důvodu náhlé zdravotní indispozice neformálně pečujícího) nejsou odlehčovací služby zpravidla schopné zareagovat. Podle respondentů rodiny dávají přednost pobytové odlehčovací službě před ambulancí.

4.3 Další problémy napříč cílovými skupinami

Pobyťová zařízení pro seniory i lidi se zdravotním postižením ve výjimečných případech suplují chybějící sociální bydlení nebo jiné zařízení pro lidi s nízkými příjmy. Příkladem mohou být klienti, kteří nemají nárok na starobní důchod, protože kvůli mentálnímu postižení nemají odpracovaná potřebná léta. Stále více tak vyvstává otázka dostupnosti sociálních služeb pro nízkopříjmové skupiny seniorů a lidí se zdravotním postižením.

Z výpovědí respondentů vyplynula další problémová oblast péče o obě cílové skupiny, a to je téma paliativní péče. Většina terénních pečovatelských služeb se primárně zaměřuje na cílovou skupinu seniorů, kde je téma smrti a umírání přítomno téměř každodenně. Avšak také v rámci služeb pro lidi se zdravotním postižením, které poskytuje např. VČELKA Senior Care, přibývá klientů s chronickým nevyléčitelným onemocněním, onkologických pacientů, lidí po těžkých úrazech apod. Čím dál více pečují o lidi v terminálních stádiích nemoci, kteří si nepřejí využívat služby hospice. Mobilní hospic, který v ORP Hořovice před časem působil, ukončil činnost, takže pečovatelská služba někdy z části přebírá funkci paliativní péče. V území jsou dostupné také služby domácí zdravotní péče (VČELKA domácí péče, Centrum domácí péče), které nabízejí hospicovou péči především ve smyslu zdravotních úkonů.

Doprava představuje problém nejen pro seniory, ale také pro lidi se zdravotním postižením a ty, kdo o ně v domácím prostředí pečují. Individuální potřeby lidí se ZP jsou natolik specifické, i co se týče dopravy, že je lze obtížně řešit nějakou službou, která by fungovala na hromadné bázi. Výjimku tvoří pouze některá školská zařízení a zařízení sociálních služeb, která své žáky a klienty každý den svážejí a rozvázejí zpět do jejich bydliště (např. ZŠ Žebrák, Dobromysl nebo Klubíčko Beroun). Organizace Dobromysl a Klubíčko Beroun nabízejí individuální asistovanou dopravu jako doplňující službu ke sjednaným sociálním službám, cena dopravy je však pro pravidelné využívání poměrně vysoká (15, resp. 16 Kč/1km).

Velká část rodin tedy své blízké dopravuje do škol, k lékařům, do ambulancí SSL apod. vlastními prostředky, což je spojeno se značnými časovými a finančními náklady. Finanční náklady jsou vysoké jak v případě použití vlastního automobilu, tak v případě využití nabízených služeb. Jednou z možností, jak těmto rodinám pomoci, by mohlo být zřízení podkapitoly městského či obecního rozpočtu, v rámci níž by si rodiny pečující o zdravotně postižené mohly žádat o individuální příspěvek na dopravu.

Stejně jako organizace poskytující SSL seniorům se i ty, které se primárně zaměřují na lidi se zdravotním postižením, potýkají s problémem relativně nízkých („symbolických“) příspěvků na provozní náklady SSL pro lidi se ZP od obcí, v nichž jejich klienti žijí. Zpravidla se jedná o částky do 10 tisíc Kč za rok, které zdaleka nepokrývají skutečné náklady na dojíždění za klienty do těchto obcí. Snaha přesvědčit obce, aby přispívaly více, se často mívá účinkem – i po vyčíslení skutečných nákladů je příspěvek zpravidla zlomkem této částky. Není výjimkou, že se příspěvky od obcí naopak postupně rok od roku snižují.

Z rozhovorů se starosty obcí v ORP Hořovice vyplynulo, že mnohdy nemají představu, proč nebo podle jakého klíče by obce měly sociální služby finančně podporovat. Někteří z nich se domnívají, že zajištění péče je na zodpovědnosti rodin, nebo jsou přesvědčeni o tom, že poskytovatelé (neziskové organizace) mají možnost získat finanční podporu z jiných zdrojů. Tato situace se týká podpory všech SSL napříč cílovými skupinami, relativně největší finanční podpoře ze strany obcí se těší pečovatelské služby.

Důležitým zdrojem financí pro poskytovatele sociálních služeb pro lidi se ZP jsou sponzorské dary. Jejich získávání a administrace jsou však náročné a vyžadují si zpravidla někoho, kdo na sebe vezme roli „fundraiser“. Jedná se navíc o podporu, která může být pouze jednorázová.

5 Shrnutí hlavních zjištění

- Zájem seniorů s trvalým bydlištěm v ORP Hořovice o místo v domově pro seniory se daří uspokojit v rámci stávajících kapacit těchto zařízení. V případě akutních situací reagují vedoucí zařízení pružně a přijmou klienta např. na volné lůžko v rámci odlehčovací služby.
- V ORP Hořovice fungují tři domy s pečovatelskou službou (Hořovice, Žebrák, Komárov), jejich obyvatelé mohou v případě potřeby čerpat intenzivnější pečovatelskou službu než klienti stejné PS v terénu.
- V ORP Hořovice je dlouhodobě nedostatečná kapacita lůžek v pobytové službě domov se zvláštním režimem. Pro seniory s psychiatrickými diagnózami a problémovým chováním je tak velmi obtížné najít volné místo v pobytovém zařízení.
- Terénní pečovatelské služby působí v celém území ORP Hořovice, existují však rozdíly v jejich akčním rádiu. Některé PS působí pouze lokálně, v obcích, kde sídlí a nejbližším okolí. Těm, které dojíždějí po celém území ORP, by pomohl větší zájem ze strany obcí a ochota přispívat na dopravu.
- Pečovatelské služby postupně upouštějí od samostatné dovážky obědů klientům. Pro poskytovatele to znamená usnadnění, pro některé klienty ale může být dovážka jídla významnou pomocí. Komerční služby nejsou pro ně vždy plnohodnotnou náhradou za obědy od PS.
- Pro cílovou skupinu lidí se zdravotním postižením v území ORP Hořovice zcela chybí některé typy sociálních služeb, například denní stacionář, sociálně terapeutické dílny, chráněné bydlení a další. Mohou využívat služby berounských organizací, zejména Dobromysli, Klubíčka a Lomikamene, pro některé rodiny a jejich blízké může být pravidelné dojíždění v mnoha ohledech náročné (časově, finančně).
- Jediné zařízení v ORP, které poskytuje službu domova pro OZP, Domov Lochovice je zřizován Magistrátem hl. města Prahy, není tedy primárně určen pro obyvatele ORP Hořovice.
- Domov Koniklec Suchomasty, který působí v sousedním ORP Beroun, sídlí v budově, která vyžaduje nákladnou rekonstrukci. Navíc ve stávajícím uspořádání neposkytuje klientům dostatečné pohodlí a soukromí. Plán rekonstrukce počítá se změnou dispozic domova, záleží ale na zřizovateli, Středočeském kraji, zda a v jakém rozsahu rekonstrukci podpoří.
- Také v případě lidí se zdravotním postižením platí, že je pro ně v území ORP Hořovice velmi malá kapacita míst ve službě domov se zvláštním režimem. Většinu odmítnutých žadatelů o místo v domovech pro OZP tvoří klienti, kteří by vzhledem k problémovému chování potřebovali právě DZR. Místo pro ně nabízí Klubíčko Beroun (ačkoliv nemají registrovanou službu domova se zvláštním

režimem), které však má malou kapacitu a vzhledem k prostorovým omezením může přijmout pouze klienta, který není pro své okolí nebezpečný.

- Rovněž týdenní stacionář pro OZP nabízí v ORP Hořovice pouze Domov pro OZP Lochovice a v sousedním ORP Beroun organizace Klubíčko, pro obě zařízení platí stejná kapacitní a prostorová omezení jako pro DZR.
- Velkým problémem pro lidi se zdravotním postižením v ORP je malá nabídka zaměstnání, a to i pro ty, kteří absolvovali dvouletou praktickou školu nebo jiný učební obor. Této cílové skupině se snaží pomoci tři organizace poskytující sociální služby v sousedním ORP Beroun, Dobromysl, Klubíčko a Lomikámen, prostřednictvím sociálních podniků nebo sociálně terapeutických dílen. Přímou v ORP Hořovice se nabízí pouze služby sociální rehabilitace organizace Lomikámen, které jsou adresovány lidem s psychickým onemocněním. Až na výjimky většina lidí se ZP nenachází uplatnění na pracovním trhu.
- Pro některé seniory a lidi se ZP s nízkými příjmy mohou být sociální služby nedostupné právě kvůli nedostatku finančních prostředků. Lze předpokládat, že tato skupina se bude dále zvětšovat.
- Hospicové služby v území poskytují zdravotní služby (VČELKA domácí péče, Centrum domácí péče), někdy také pečovatelská služba. Pečovatelská služba nemůže paliativní péči nahradit, reálně se však jejími klienty stávají i lidé, kteří by takovou péčí potřebovali.
- Individuální doprava seniorů a lidí se ZP je pro rodiny časově i finančně náročná, hromadná veřejná doprava (bezbariérová) buď v území není dostupná vůbec, nebo není dostupná ve vhodných časech a v potřebném rozsahu. Pro velkou část klientů přichází s ohledem na jejich zdravotní potíže v úvahu jen individuální doprava autem.
- Skupina seniorů a lidí se ZP je natolik rozmanitá a potřeby potenciálních klientů natolik specifické, že lze jen těžko tyto potřeby kvantifikovat a vyjádřit ve statistických indikátorech, které by umožňovaly dlouhodobě naplánovat a stanovit rozsah potřebných služeb a podpory pro tyto rodiny.
- Poskytovatelé SSL pro lidi se ZP v území ORP Hořovice se snaží aktivně reagovat na proměňující se potřeby této cílové skupiny a také na potřeby pečujících rodin. Postupně doplňují a rozšiřují nabídku služeb, které mohou lidé se ZP a jejich rodiny čerpat.
- Na základě Analýzy potřeb pečujících (2019) a diskusí v rámci pracovních setkání se vedení Koniklece Suchomasty rozhodlo do příprav projektu rekonstrukce domova zahrnout také rozšíření nabídky služeb (chráněné bydlení, odlehčovací služba, denní stacionář). Rozšíření nabídky služeb je podmíněno vhodnou rekonstrukcí zařízení, jehož zřizovatelem je Středočeský kraj.

6 Použitá literatura a odkazy:

Klvačová, P. (2019): Analýza potřeb pečujících o ZP v území ORP Beroun a ORP Hořovice: Centrum pro komunitní práci střední Čechy

Popis poskytovaných sociálních a návazných služeb v území ORP Hořovice (2019): Centrum pro komunitní práci střední Čechy